

**Patachich Ádám
érsek 1784-es
hagyatéki leltára**

Patachich Ádám érsek portréja (Joseph Hickel)

**PATACHICH ÁDÁM ÉRSEK 1784-ES HAGYATÉKI LETÁRA
(Forráskiadvány)**

A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 7.

ISSN-1587-3730

ISBN-978-963-89957-0-4

Kiadja: Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL)
6300 Kalocsa, Szentháromság tér 1. Tel.: 78/467-363
archivum@asztrik.hu <http://archivum.asztrik.hu>

A kötet megjelenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) támogatta
(14959/2013/KOZGYUJT sz.)

A kötetben feltolgozott, Kalocsai Főegyházmegyei Levéltárban őrzött forrás
eredeti címe-jelzete: *Inventarium Rerum Per recenter denatum Archi-Episcopum
Colocensem Adamum e Liberis Baronibus Pattachics de Zajesda, ad usum in
Archi Episcopatu Successoris sui relictarum die 25-a 7bris Anno 1784 emanatum.*
(KFL.II.1.c.1. Patachich Ádám hagyatéki iratai)

Közreműködők:

Lakatos Adél: német forrásszöveg átírása, bevezető tanulmány, szerkesztés
Krausz Edina, Szarvas Zsolt, Christian Niendenzu: német szövegek fordítása
Lakatos Andor: latin szövegrészletek átírása-fordítása, lektorálás
Horváth Zoltán: tördelés, tipográfia

©Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, 2013

Megjelenik B/5 méretben, 122 oldal terjedelemben, DVD melléklettel, 500 példányban
Nyomdai munkálatok: Apolló Média Kft. 6500 Baja, Mészáros L. u. 14.

PATACHICH ÁDÁM ÉRSEK 1784-ES HAGYATÉKI LELTÁRA

(Forráskiadvány)

Szerkesztette: Lakatos Adél

**Kalocsa
2013**

ELŐSZÓ

Zajezdai báró Patachich Ádám, kalocsai érsek (1776-1784) személyére 2004-ben, halálának 220. évfordulóján konferenciával és kiállítással emlékeztünk Kalocsán, s a rákövetkező évben, 2005-ben jelent meg az említett programok emlékkönyve gyűjteményi kiadványaink sorozatában, *Patachich Ádám érsek emléke* címmel. A kötetben szereplő tanulmányokból képet kaphattunk karrierjéről és főpapi tevékenységéről, megismerhettük őt úgy is, mint a ma is látható érseki rezidencia építtetőjét és híres könyvtárának alapítóját, de gazdag életútja arra is kiváló alkalmat adott, hogy 18. századi kultúránkról, irodalomról, színjátszásról és zenéről is beszélhessünk.

Patachich érsek szellemi- és tárgyi örökségének fontos szerepe volt az Érseki Kincstár 2012-ben rendezett „*Otthon a palotában. Főpapi enteriőrök Kalocsán, a 18-19. század fordulóján*” című időszaki kiállításán is. Ezen a kiállításon kerültek a figyelem középpontjába a témával kapcsolatos levéltári dokumentumok közül a hagyatéki leltárak, mint a korabeli főpapi-főúri életmód kutatásának beszédes forrásai.

Patachich Ádám érsek 1784-es hagyatéki leltára kiváló lehetőséget-alapot nyújt a különféle kutatásokhoz, hiszen részletesen ismerteti az érsek valamennyi életterét (kalocsai és hajósi kastélyok, pesti lakás), s ugyanakkor keresztmetszetet ad a 18. században újjáépített egyházmegye gazdálkodásáról, uradalmának épületeiről-felszereléséről is. Felismerve a forrás jelentőségét, a gót betűs német szöveg közlésére Lakatos Adél, az említett kiállítások rendezője, az Érseki Kincstár vezetője vállalkozott.

Jelen kötetben az 1784-es hagyatéki leltár német szövegének átírását és fordítását is megtalálja az olvasó. A bevezető tanulmányban a szerkesztő részletesen elemzi az inventárium főpapi életmódra vonatkozó adatait, ezzel is segítve, hogy az első látásra száraznak tűnő felsorolások, a különféle tárgyak és eszközök sokasága „életre keljen”, és használatuk módjáról, jelentőségéről is tájékozódhassunk. A kötethez mellékelt DVD segítségével pedig digitális formában is elérhetővé tesszük az eredeti forrás képanyagát olvasóink számára.

Bízunk benne, hogy a kötet kedvet teremt majd a kutatásokhoz, és ösztönözni fogja a főpapi hagyatéki leltárak további darabjainak közlését-feldolgozását úgy a mi levéltárunkban, mint más egyházi gyűjteményekben is. Mindez lehetővé tenné az összehasonlításokat és akár nagyobb időszakok áttekintését, különféle folyamatok-változások felismerését is.

Kalocsa, 2013. december

Lakatos Andor
levéltárvezető, KFL

TARTALOM

I. BEVEZETŐ: FŐPAPI ÉLETMÓD A 18. SZ. MÁSODIK FELÉBEN, PATACHICH ÁDÁM KALOCSAI ÉRSEK 1784-BEN KELT INVENTÁRIUMÁNAK TÜKRÉBEN	11
<i>I.1. A történelmi háttér: 18. századi újrakezdés és újjáépítés Kalocsán</i>	<i>11</i>
<i>I.2. Patachich Ádám érsek életrajza.</i>	<i>12</i>
<i>I.3. A forrás jellege, keletkezésének története</i>	<i>13</i>
<i>I.4. Egyházkormányzati központ és a mindennapi élet színtere: a kalocsai érseki palota.</i>	<i>15</i>
<i>I.5. A hajósi érseki kastély.</i>	<i>17</i>
<i>I.6. Patachich Ádám érsek pesti lakása</i>	<i>18</i>
<i>I.7. Kertek és vadsparkok az inventáriumban.</i>	<i>18</i>
<i>I.8. A főpapi udvar Kalocsán</i>	<i>20</i>
<i>I.9. A főpapi élet színterei: a kalocsai érseki palota, a hajósi kastély és Patachich érsek pesti lakásának berendezési tárgyai</i>	<i>22</i>
<i>I.10. Az inventárium főpapi öltözködéssel kapcsolatos adatai</i>	<i>27</i>
<i>I.11. A kalocsai és a hajósi érseki konyha</i>	<i>32</i>
I.11.1. Főzéshez szükséges eszközök Kalocsán és Hajóson	33
I.11.2. Étkezési szokások, tálalás és terítés az inventáriumban előforduló konyhai eszközök tükrében	36
II. FORRÁSKÖZLÉS: PATACHICH ÁDÁM ÉRSEK 1784-ES HAGYATÉKI LEJTÁRA.	41
<i>II. 1. A forrásközlés módjáról.</i>	<i>41</i>
<i>II.2. Inventarium/ Leltár.</i>	<i>41</i>
II.2.1. A kalocsai érseki palota	41
II.2.2. A prefektus lakása.	65
II.2.3. A számvevőnél.	66
II.2.4. A kalocsai börtön	66
II.2.5. Az adószedőnél	66
II.2.6. A várnagyi hivatal.	67
II.2.7. A pincészeti hivatal.	67
II.2.8. Az építési hivatal	67
II.2.9. A kalocsai ispán kezelésében.	68
II.2.10. A tehenésznél	68
II.2.11. A kalocsai kertésznél	69
II.2.12. Az új kert	69
II.2.13. A szappanfőzőnél	69
II.2.14. A pásztornál	70
II.2.15. A kalocsai mézárászék	70
II.2.16. A görög boltja	70
II.2.17. A kalocsai sörfőzde.	70
II.2.18. Az uradalmi fogadó	72
II.2.19. Az istálló	72
II.2.20. A kalocsai ispán elszámolása.	72
II.2.21. Az adószedő elszámolása.	73
II.2.22. A bakodi fogadó	73
II.2.23. A laki fogadó	73
II.2.24. A laki mézárászék	73
II.2.25. A szentbenedeki fogadó.	74
II.2.26. A szentbenedeki révnél	74

II.2.27. Az első foktői simaörlésű malom	74
II.2.28. A foktői szitamalom	75
II.2.29. A hajósi kastély	75
II.2.30. Az istálló mesternél	92
II.2.31. A ménes	92
II.2.32. A kertésznél	92
II.2.33. A hajósi vadaspark	93
II.2.34. A hajósi vadászház	94
II.2.35. A kalocsai és hajósi tehenészet	94
II.2.36. A hajósi fogadó	94
II.2.37. A hajósi mészárszék	94
II.2.38. A hajósi pálinkafőzde	95
II.2.39. A hajósi vizimalom	95
II.2.40. A tisztartónál	96
II.2.41. A homoródi malom	96
II.2.42. A miskei fogadó	97
II.2.43. A császártöltési fogadó	97
II.2.44. Az alsai présház	97
II.2.45. Az alsai lóhajtású malom	97
II.2.46. Az alsai vizimalom	98
II.2.47. A hildi fogadó	98
II.2.48. Az alsai juhtenyészet	98
II.2.49. A nádudvari fogadó	98
II.2.50. A nádudvari lóval hajtott malom	98
II.2.51. A kélesi fogadó	99
II.2.52. Az alsai juhtenyészet	99
II.2.53. A dömötöri fogadó	99
II.2.54. A süködsi ispán kezelésében	99
II.2.55. A „Három keresztet” fogadó	100
II.2.56. Az alsai présház	100
II.2.57. A dusnoki fogadó	100
II.2.58. Az alsai fővadásznál	101
II.2.59. A csávolyi fogadó	101
II.2.60. Az alsai mészárszék	101
II.2.61. Az alsai lóval hajtott malom	101
II.2.62. Az alsai kisebb uradalmi fogadó	102
II.2.63. A Somár melletti fogadó	102
II.2.64. A kákonyi szállási fogadó	102
II.2.65. A pandúri fogadó	102
II.2.66. A kishujai kocsmá	102
II.2.67. A szentistváni ispánnál	102
II.2.68. Szerszámok a szentistváni sör- és pálinkafőzdeben	103
II.2.69. A szentistváni fogadóban	104
II.2.70. Az alsai mészárszéken	104
II.2.71. A szentistván ispán kezelésében	104
II.2.72. A szeremlei fogadó	105
II.2.73. Az alsai mészárszék	105
II.2.74. A Bátával szemben lévő révnél	105
II.2.75. A bácsi számtartó lakásán	105

II.2.76. A bácsi kastélyban lévő fogadó.	106
II.2.77. A bácsi uradalmi fogadó a piacnál.	106
II.2.78. Szent Antalnál.	106
II.2.79. A bácsi sör- és pálinkafőzde	106
II.2.80. Az alsai lóval hajtott malom	107
II.2.81. A bácsi uradalmi sörfőzde.	108
II.2.82. A bácsi mézárszék.	108
II.2.83. Az Újvidékkel szemben lévő fogadó	108
II.2.84. A bácsújfalui lóhajtású malom	108
II.2.85. A Hódsággal szemben lévő fogadó	109
II.2.86. A déronyi fogadó	109
II.2.87. A Bács melletti Réthen lévő fogadó.	109
II.2.88. A széplaki vizimalom.	109
II.2.89. A malom alatti fogadó	110
II.2.90. A bácsi vadaspark (vaddisznóskert).	110
II.2.91. A bácsi számtartó számadásában	110
II.2.92. A pesti lakás.	111
II.2.93. Az alsai konyha.	113
II.2.94. A pesti kocsiszín	114
II.2.95. A majorsági kocsiszín	114
II.2.96. Az inventárium margóján használt betűk és jelek (megjegyzések) magyarázata . .	115
III. MELLÉKLETEK	117
III.1. Bibliográfia.	117
Források	117
Felhasznált irodalom	117
A fordításhoz használt irodalom	118
III.2. DVD-Melléklet	120
Az 1784-es hagyatéki leltár digitális képanyaga.	120
Tervrajzok, képek a kalocsai és hajósi érseki kastélyokról	120
Az Érseki Kincstár „Otthon a palotában. Főpapi enteriőrök Kalocsán, a 18-19. század fordulóján” című, 2012-ben rendezett időszaki kiállításának képei	120

A Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár közreműködésével megjelent, további kiadványok:

Lakatos Andor: A Kalocsai Főszékeskáptalan Levéltára (Repertórium). Kalocsa, 1998. (Kalocsai Múzeumi Értekezések 4.) 174 o.

A Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár térképtára 1749-1945. (DVD kiadvány) KFL-Arcanum Adatbázis Kft. 2009. Mintegy 826 leírási tétel, 1500 db térkép leírását és szkennelt képanyagát tartalmazza.

A Kalocsai Érsekség 100 esztendeje (1909-2009). Kiadó: Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye, 2009. 552 o. Benne: Lakatos Andor: A változások évszázada – fejezetek a Kalocsai Főegyházmegye 20. századi történetéből 1909-1999 (statisztika, események, kronológia)

Hegedűs Antal: Patachich Gábor kalocsai érsek élete és restaurációs tevékenysége. Budapest-Kalocsa, 2012. METEM Könyvek 69. 141 o.

Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL)
6300 Kalocsa, Szentháromság tér 1. Tel.: 78/467-363
archivum@asztrik.hu <http://archivum.asztrik.hu>

Inventarium Rerum

*Per recentem denatum Archi-Episcopum
Colocensem Adamum et Liberos Baronibus
Pattachies de Tajesda, ad usum in Archi-
Episcopatu Successoris sui relictarum,
die 25te Ibris Anno 1784 emanatum*

